

Kieszeń

Pękata sylwetka kobiety w barwnym stroju bamberskim jest dobrze znana mieszkańcom Poznania.

Rodowodu tego stroju należy szukać w ubiorze osadniczek, przybyłych z południowych Niemiec, a szczególnie z zamieszkałych przez katolików okolic miasta Bambergu we Frankonii do pod poznańskich wsi w pierwszej połowie XVIII wieku.

W wyniku toczącej się na terenie Polski wojny północnej i panowania zarazy morowej /1708-1710/ władze miejskie Poznania postanowiły sprowadzić kolonistów na wyludnione tereny pod poznańskich wsi. Jedyńm warunkiem jaki mieli spełnić sprowadzeni z Niemiec chłopi było wyznanie katolickie. Przybysze różniący się początkowo językiem i odrębną kulturą od miejscowej ludności, w ciągu ok. 100 lat spolonizowali się na tyle, że już w dobie bismarckowskich nacisków występowali przeciw pruskiej polityce germanizacyjnej w szkołach. Proces wrastania Bambrów w społeczeństwo polskie przybierał na sile z pokolenia na pokolenie i w drugiej połowie XIX wieku możemy ich już traktować jako polską grupę etnograficzną.

Bambrzy stopniowo pozbywali się pewnych cech odrębności kulturalnej, a przyswajali sobie niektóre elementy kultury wsi wielkopolskiej. I odwrotnie – pewne elementy kultury bamberskiej wywarły duży wpływ na ludność polską zamieszkującą wsie miasta Poznania. Najbardziej widocznym rezultatem tych oddziaływań jest, wykształcony ostatecznie w końcowych dwudziestu latach XX wieku, kobiecy strój bamberski. Był on strojem odświętnym, paradnym, choć istniały jego skromniejsze odmiany zakładane na wyjście na targ czy na co dzień.

W odczuciu ludności poznańskiej stał się strojem narodowym polskim i noszenie go w okresie zaboru pruskiego miało wyraźny wydźwięk patriotyczny. Strój bamberski był opisywany w wielu publikacjach. Warto jednak zwrócić uwagę na kieszenie – drobny lecz nieodzowny jego element dekoracyjny. Weszły one w skład stroju w dobie jego największego rozkwitu z końcem XIX wieku.

Ozdobną, wiszącą kieszeń nakładano na spódnicę po lewej lub prawej stronie i przykrywano przezroczystym fartuchem. Kieszeń, zawieszana w pasie za pomocą dwóch tasiemek o różnej długości, zastępowała torebkę spełniając równocześnie rolę dekoracyjną.

Podczas procesji Bamberka niosła na ramieniu drążek feretronu, wołała więc nie obarczać się torebką, która ponadto „nie pasowała” jej w tych okolicznościach. Po długości tasiemek można rozpoznać, na którym boku właścicielka zawieszała kieszeń. Feretron nosiły cztery Bamberki ustawione parami. Kieszenie miały się znajdować zawsze od zewnątrz pary, aby każda z „obraźniczek” mogła je zademonstrować.

Typowa kieszeń bamberska sporządzona jest z dwóch prostokątnych kawałków tkaniny o następujących wymiarach: długość 20-26 cm, szerokość 17-22 cm. Jej kolor jest kontrastowy do barwy spódnicy, na której kieszeń noszono. Tak więc, jeżeli spódnica była niebieska to kieszeń była barwy czerwonej, jeżeli zielonej to kieszeń była w kolorze żółtym, jeżeli w kolorze amarantowym to obowiązywała kieszeń w kolorze zielonym.

Wymiary kieszeni zależały od sposobu ich zdobienia. Największe są kieszenie haftowane koralikami na kanwie lub aksamicie, a także zdobione haftem złotym na aksamicie, najmniejsze – wyszywane krzyżykami na kanwie.

Kieszeń składa się z dekoracyjnej części przedniej, zeszytej ze spodnią stroną wykonaną z mocnego materiału typu podszewkowego /satyna, inlet, surówka/. Ozdobny wierzch jest również podbity tą podszewką i posiada w górnej połowie przecięcie, służące do wsunięcia ręki. Krawędzie kieszeni są obszyte ozdobnym sznureczkiem lub lamowane aksamitem. Bamberka posiadała wiele ozdobnych kieszeni i każda z nich musiała być odmienna od pozostałych. Znany cztery podstawowe rodzaje kieszeni: wyszywane wełną na kanwie, haftowane koralikami na kanwie lub aksamicie, haftowane jedwabiem na aksamicie lub jedwabiu oraz zdobione haftem złotym

na aksamicie.

Najczęściej zdobiono kieszenie haftem krzyżykowym na kanwie. Był to najłatwiejszy sposób ich przybrania, gdyż gotową siatkę lnianą z wyrysowanym motywem, przeważnie barwnym, kupić można było w każdym sklepie lub kramie z przyborami do szycia. Na tej siatce wyszywano specjalną wełną kanwową krzyżyki, tworzące barwne motywy. Po wyhaftowaniu motywów, a często inicjałów właścicielki i daty – haftowano wełną kanwową jednobarwne tło kieszeni.

Motywy wyszywane wełną na kanwie to typowe bukieciki kwiatów w wazonikach lub bez nich, a czasami ptaszki na gałązce. Bardziej uzdolnione kobiety wyszywały wyrysowane na kanwie motywy różnobarwnymi koralikami lub łączyły haft koralikowy z wyszyciami krzyżykowymi.

Motywy haftowane koralikami miały przeważnie charakter religijny. Były to baranki leżące na łązce, krzyżyki lub serca w cierniowej koronie lub „gorejące” serca. Do najstrojniejszych należały aksamitne kieszenie przybrane złotym haftem. Kwiatowe przeważnie elementy wzorów haftu złotego były zwykle wycinane ze zużytych czepców oczepinowych i aplikowane na żółtym, wiśniowym lub zielonym aksamicie. Niekiedy dohaftowywano rok wykonania kieszeni, inicjały lub ozdobny szlaczek. Kieszenie z lat pięćdziesiątych XX wieku są bardzo skromne. Różnią się od wcześniejszych i materiałem, z którego są uszyte /sztuczny jedwab, bawełniana wzorzysta satyna/, jak również brakiem efektownej dekoracji. Nieraz wykonane są z kawałka nieozdobionego materiału deseniowego a czasami przybrane prymitywnym haftem cieniowanym. Ciekawostką w ubiorze bamberskim jest to, że szyły go specjalistki natomiast kieszenie wykonywały Bamberki każda dla siebie. Dlatego też można zaobserwować duże różnice w wykonaniu kieszeni: od pięknie wyszywanych do nieporadnie zrobionych niezbyt umiejętną ręką.

W tym „obowiązku” wykonywania kieszeni przez jej przyszlą nosicielkę, dostrzec można ślady wpływów romantycznych nakazujących ozdabianie własnych przedmiotów osobistych: sakiewek, portfelików, woreczków na drobiazgi itp. Wzorniki haftów zamieszczała ówczesna prasa kobieca. Bamberki chętnie z tych wzorników korzystały ozdabiając swoje kieszenie monogramami wraz z rokiem wykonania / który wyjątkowo zamieniano na rok urodzenia właścicielki/, dorzucając motywy wzięte z kultu religijnego. Najczęściej jednak haftowały bukieciki kwiatów, ptaszki na gałązce, gwiazdki, drzewka – nawiązując do motywów ludowego haftu wielkopolskiego.

Kieszenie bamberskie są elementem dekoracyjnym a równocześnie użytkowym, wymyślonym i noszonym w określonym celu. Zgodnie z obyczajem wykonywane własnoręcznie – stanowią część stroju bamberskiego kobiecego związaną ściśle z jego funkcją obrzędową.

Przypisy:

1. W.Cichowicz: „Strój Bamberki” Poznań 1937r.
2. Zbiory Muzeum Etnograficznego w Poznaniu

